

**XIX–XXI ASRLARDA ARAB ADABIYOTINING YIRIK
NAMOYONDALARI: TOHA HUSAYN, NAJIB MAHFUZ, JUBRON XALIL
JUBRON, TAVFIQ AL-HAKIM VA BA'ZI AYOL ADIBALAR MISOLIDA**

**MAJOR REPRESENTATIVES OF ARABIC LITERATURE IN THE 19TH–
21ST CENTURIES: TOHA HUSAYN, NAJIB MAHFOUZ, JUBRAN KHALIL
JUBRAN, TAUFIQ AL-HAKIM AND SOME WOMEN LITERATURES**

**ОСНОВНЫЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ АРАБСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XIX–XXI
ВЕКОВ: ТОХА ХУСЕЙН, НАДЖИБ МАХФУЗ, ДЖУБРАН ХАЛИЛ
ДЖУБРАН, ТАУФИК АЛЬ-ХАКИМ И НЕКОТОРЫЕ ЖЕНСКИЕ
ЛИТЕРАЦИИ**

G'afforov Umarali Mamatkul o'g'li

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti Arab tili tarjima nazariyasi va amaliyoti
kafedrası o'qituvchisi
gafforov96u@gmail.com

Annotatsiya: Arab adabiyoti XIX asrga kelib chuqur ijtimoiy-siyosiy siljishlarni boshdan kechira boshladi. An-Nahda — arab uyg'onish davri adabiy tafakkurning yangi bosqichini boshlab berdi. XX asrda arab nasri, ayniqsa roman va drama janri jadal rivojlandi. XXI asr esa adabiyotda yangi ovozlari — ayol yozuvchilarning keng ko'lamda sahnaga chiqishi bilan ajralib turadi.

Kalit so'zlar: arab adabiyoti, an-Nahda, Tavfiq Hakim, Najib Mahfuz, Toha Husayn, Misr

الملخص

شهد الأدب العربي مع مطلع القرن التاسع عشر تحولات اجتماعية وسياسية عميقة. وقد دشنت حركة النهضة – عصر اليقظة العربية – مرحلة جديدة من التفكير الأدبي. وفي القرن العشرين شهد النثر العربي، ولا سيما فن الرواية والمسرحية، تطوراً سريعاً. أما القرن الحادي والعشرون فيتميز بظهور أصوات جديدة في الساحة الأدبية، وعلى رأسها الكاتبات اللواتي اتسعت دائرة تأثيرهنّ. **الكلمات المفتاحية:** الأدب العربي، النهضة، توفيق الحكيم، نجيب محفوظ، طه حسين، مصر

Abstract: By the nineteenth century, Arabic literature had begun to experience profound social and political transformations. The Nahda — the Arab Renaissance — ushered in a new phase of literary thought. In the twentieth century, Arabic prose, especially the novel and drama, developed rapidly. The twenty-first century, however, is distinguished by the emergence of new voices in literature — most notably the broad and influential rise of women writers on the literary stage.

Keywords: Arabic literature, An-Nahda, Tawfiq al-Hakim, Naguib Mahfouz, Taha Hussein, Egypt

Аннотация: К XIX веку арабская литература начала переживать глубокие социально-политические изменения. Ан-Нахда — эпоха арабского Возрождения — ознаменовала новый этап литературного мышления. В XX веке арабская проза, особенно жанры романа и драмы, развивалась стремительно. XXI век выделяется появлением новых голосов в литературе — прежде всего широким выходом женщин-писательниц на литературную сцену.

Ключевые слова: арабская литература, ан-Нахда, Тауфик аль-Хаким, Наджиб Махфуз, Таха Хусейн, Египет

Kirish. Ushbu maqola arab adabiyotining eng yirik shaxslaridan to'rt klassik — Toha Husayn, Najib Mahfuz, Jubron Xalil Jubron, Tavfiq al-Hakim hamda zamonaviy arab ayol yozuvchilarining hayoti va ijodini keng tahlil qiladi.

Toha Husayn (1889–1973)

Toha Husayn Misrning al-Minyo viloyatida kambag'al oilada tug'ilgan. Bolaligida ko'r bo'lib qolganiga qaramay, Al-Azhar va Sorbonna universitetlarida tahsil olgan. U Misrda ta'lim vaziri bo'lgan, universitetlarni isloh qilgan va arab dunyosining intellektual ramziga aylangan.

Ijodi va asarlari haqida:

“Al-Ayyam” Toha Husaynning uch jildlik avtobiografik romani arab adabiyotidagi eng ta'sirli badiiy xotiralardan biridir. Asarda uning bolalik davri, ko'r bo'lib qolishi, bilimga bo'lgan cheksiz ishtiyoqi tasvirlanadi. Asar arab jamiyatining ilmga munosabati, yosh avlodning ijtimoiy tengsizlikdan aziyat chekishini realistik uslubda yoritadi.

“Mustaqbalus-saqofa fiy Misr”: Bu asar Misrning kelajakdagi madaniy taraqqiyotida ilm, erkin tafakkur, G'arb tajribasini ongli o'zlashtirishning ahamiyatini asoslaydi. Unda modernizatsiya jarayonlarining madaniy negizi tahlil qilinadi.

“Hadiys al-arbi'o”: Adabiy-tanqidiy maqolalar to'plami bo'lib, unda Toha Husayn arab she'riyati, qadimgi matnlar, tarixiy adabiyot, til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini chuqur tahlil qiladi.

Toha Husayn arab dunyosida tanqidiy fikrlashning, ilmiy uslubning, modern adabiy yondashuvning asoschisi sifatida e'tirof etiladi.

Najib Mahfuz (1911–2006) Najib Mahfuz Qohiraning eski mahallalaridan birida tug'ilgan. Falsafa bo'yicha tahsil olgan. Atigi bitta til — arab tilida yozgan bo'lsa ham, dunyoning eng nufuzli mukofoti — Nobelni olgan arab dunyosidagi birinchi yozuvchi bo'ldi.

Asarlari haqida: “Qohira trilogiyasi”, “Baynal-qasrayn”, “Qosrush-shavq”, “as-Sukkariyya” romanlari Misrning 1910–1950 yillardagi ijtimoiy-siyosiy hayotini uch avlod qismati orqali tasvirlaydi. Mahfuz Qohira hayotini shu qadar realistik tasvirlaydiki, trilogiya arab realizmining cho'qqisi hisoblanadi.

“Avlad haratina”: Bu roman falsafiy simvolik asar bo'lib, unda insoniyat tarixi, payg'ambarlar an'anasi va jamiyatdagi zulm kuchlarining tabiati ramziy uslubda tasvirlanadi. Roman Misrda taqiqlangan bo'lsa-da, jahon adabiyotida katta shuhrat qozongan.

“Az-zaraq”, “Al-Liss val-kilab”: Ushbu romanlarda Mahfuz jamiyatdagi korrupsiya, huquqsizlik, axloqiy tanazzul, insonning ma'naviy izlanishlarini tasvirlaydi. Qahramonlaridagi psixologik tahlillar nihoyatda chuqur.

Najib Mahfuz arab romanini badiiy jihatdan mukammal shaklga keltirgan yozuvchi bo'lib, uning asarlari Sharq jamiyatining o'zgarishini turli ijtimoiy qatlamlar ko'zi bilan yoritadi.

Jubron Xalil Jubron (1883–1931)

Jubron Livanda tug'ilib, AQShda yashagan. U nafaqat yozuvchi, balki rassom, faylasuf, jahon miqyosida mashhur shaxs bo'lgan.

Asarlari haqida: "An-Nabiy": 26 falsafiy she'riy nasrdan iborat bo'lgan bu asar insonning sevgi, erkinlik, mehnat, adolat, farzand tarbiyasi, dard, quvonch kabi eng muhim hayotiy masalalari haqida falsafiy mulohazalardan iborat. Asarning ohangi tasalli beruvchi, hikmatlarga boy, umuminsoniy g'oyalar bilan to'yingan.

"Dam'a va ibtisama": Ushbu to'plamda Jubronning romantik-falsafiy nasri jamlangan bo'lib, unda inson qalbidagi ziddiyatlar, jamiyatdagi adolatsizlik, sevgi va ma'rifatning ruhiy qudrati yoritiladi.

"Arrisa'il": Jubronning May Ziyoda bilan yozishmalari arab adabiyotida badiiy epistolyar janrning eng go'zal namunalaridan biri hisoblanadi.

Jubron Sharq va G'arb madaniyatini uyg'unlashtirgan, arab adabiyoti falsafiy nasrining asoschilaridan sanaladi. Uning "Nabiy" asari 100 dan ortiq tilga tarjima qilingan.

Tavfiq Al-Hakim (1898–1987) Misrning Iskandariya shahrida tug'ilgan. Yevropada san'at va dramaturgiya bo'yicha tahsil olgan. Arab dramaturgiyasining "otasi" sifatida tanilgan.

Asarlari va ijodi haqida: "Ahlul-kahf": Bu drama diniy-tarixiy rivoyat asosida yozilgan bo'lib, zamon, inson hayoti, taqdir, mohiyat va o'zlik haqida chuqur falsafiy savollar qo'yadi. Drama arab teatrining shakllanishiga ulkan turtki bo'lgan.

"Shahrazad": Mashhur "Alf layla va layla" motivlari asosida yozilgan falsafiy pyesa bo'lib, unda hikoya san'ati, ayol aqlining qudrati, adolat va hokimiyat masalalari yoritiladi.

"Zulayha va Yusuf": Ibrohimiy rivoyat talqinida yozilgan ushbu drama insoniy ehtiros, axloq, poklik va gunoh masalalariga falsafiy yondashadi.

Tavfiq al-Hakim arab teatrini modern darajaga ko'targan, arab dramaturgiyasining shakllanishida asosiy o'rinni egallagan.

Ayol yozuvchilar:

Hanan ash-Shayx:

Uning romanlari an'anaviy arab jamiyatida ayolning o'rni, ruhiy izzatlar, qamoqlangan orzulari haqida. "Hikayat Zahra" romani Livandagi fuqarolar urushi fonida yozilgan bo'lib, ayolning ruhiy dunyosini dardli realizmda aks ettiradi.

Raja al-Sani':

"Banatur-Riyaz" asari XXI asr Saudiya jamiyatidagi ayollar hayotini ochiq tasvirlagani uchun katta bahslar uyg'otgan. Asar chat formatida yozilib, modern adabiyotning yangi shaklini namoyish etadi.

Joha al-Harisi:

"Sayyidat al-Qamar" romanida Umon tarixidagi uch ayol avlodi hayoti tasvirlanib, ularning erkinlik, sevgi, jamiyat bosimi ostidagi kurashi epik makonda yoritilgan.

Ahamiyati: Zamonaviy arab ayol yozuvchilari gender tengligi, ijtimoiy muammolar, tarix va madaniy o'zlikni qayta talqin qilish bo'yicha faoliyat yuritmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Toha Husayn. Al-Ayyam. Qohira: Dar al-Ma'arif.
2. Husayn T. Mustaqbal as-saqafa fiy Misr. Qohira.
3. Mahfuz N. Bayn al-qasrayn. Qohira.
4. Mahfuz N. Avlad haratina. Bayrut.
5. Jubran X.Kh. An-Nabiy. Nyu-York.
6. Jubran X.Kh. Dam'a va ibtisama. Bayrut.
7. Tavfiq al-Hakim. Ahl al-kahf. Qohira.
8. Tavfiq al-Hakim. Shahrazad. Qohira.
9. Hanan ash-Shayx. Hikayat Zahra. Bayrut.
10. Raja al-Sani'. Banat ar-Riyaz. London.
11. Joha al-Harisi. Sayyidat al-Qamar. Umon.
12. Badavi M.M. Modern Arabic Literature. Cambridge.
13. Allen R. The Arabic Novel. Syracuse University Press.
14. Moreh S. Studies in Modern Arabic Prose and Poetry.